

Madžarska

Naravno geografske značilnosti

Natanko 33 let po izbruhu madžarske ljudske vstaje, ki so jo pomendrali sovjetski tanki, so 23. oktobra leta 1989 po vsej Budimpešti zazvonili zvonovi. Na levem bregu Donave se je zbrala nepregledna množica. Z veselim vzklikanjem je opazovala, kako so ugasnili petsto kilogramov težko rdečo zvezdo, simbol komunistične vladavine, ki je bil postavljen na vrhu madžarskega parlamenta skoraj sto metrov visoko. Gospostvo Moskve je minilo, začelo se je umikanje sovjetskih čet.

S tem se je mirno končalo štiridesetletno obdobje madžarske prisilne vključenosti v Vzhodno Evropo. Madžari niso nikoli skrivali, da se čutijo zavezani izročilu in kulturi Zahoda. Postopno osvobajanje Madžarske iz območja vzhodne velesile proti koncu osemdesetih let je bilo znamenje drugim socialističnim državam. Nepozabna sta njeno pogumno ravnanje pri odstranjevanju "železne zaves" in njena odločitev 10. septembra 1989, da omogoči tisočim beguncem iz NDR odpotovati na Zahod.

Tudi v desetletjih vključenosti v vzhodno evropsko skupnost držav je bila Madžarska vedno nekaj posebnega. Medtem ko so druge dežele socialističnega tabora pravzaprav zbujale vtis, da je v njih vse sivo, pridušeno in brez vedrosti, je bila Madžarska vselej barvita, vesela in polna življenske moči. Takšen vtis so vsaj imeli turisti; prihajali so iz vzhodnih in zahodnih dežel in jih je bilo vsako leto več kot deset milijonov. Pri tem pa na Madžarskem, razen Blatnega jezera in Budimpešte, niti ni veliko privlačnosti, ki bi privabljal turiste.

Madžarska se je povzpela v priljubljeno shajališče sorodnikov in prijateljev s te in one strani "železne zaves". Za turiste z Vzhoda je bila nakupovalni raj, za zahodnega turista je bila dežela, ki jo vsekakor mora obiskati. Prav rad je sprejel

ponujeno in poenostavljeno podobo, sestavljeno iz pirošk, paprike in puste. Užival je v vinu in ciganski glasbi. Po njegovem mnenju so Madžari ognjevit in vedri ter se znajdejo skoraj v vsakem tujem jeziku.

Kakšni pa so Madžari v resnici, kaj menijo sami o sebi? Pogosto se štejejo za "najbolj osamljen" narod v Evropi, saj po rodu niso povezani z nobenim bližnjim ali daljnim sosedom. Njihov jezik je omejen na njihovo deželo. Madžarščina je vsakemu tujcu sprva tako nerazumljiva kot kitajščina, v njej ni nikakršnih sorodnosti in podobnosti z glavnimi evropskimi romanskimi in germanskimi jeziki. Tudi ruščini in drugim slovanskim jezikom ni sorodna. Madžarščina spada v ugrofinsko skupino v uralski jezikovni družini. Sorodne so ji torej finščina, estonščina, laponščina, ..., toda tudi s pripadniki teh jezikov se Madžari ne morejo več sporazumevati, ker so se ugrofinski jeziki razvili preveč vsak po svoje.

Ime so dobili po plemenu Megyeri (izgovarja se medžeri), iz katerega je izvirala rodbina Arpada, legendarnega vodja. Slovansko ime, v slovenščini Ogri, v češčini Uhre, je nastalo zaradi njihove nekdanje vključenosti v bolgarsko državo Onogurov severno od Črnega morja. Takšno slovansko poimenovanje Madžarov je prešlo tudi v nemščino (Ungarn).

Madžari se štejejo ne le za "osamljen", temveč tudi za razkosan narod. Po prvi svetovni vojni je po določilih trianonske pogodbe (1920), prišel vsak tretji Madžar pod tujo oblast. Takrat določene meje veljajo večinoma še danes. V matični državi živi približno 11 milijonov Madžarov (zanemarljiv ali celo negativen naravni prirastek), več kot trije milijoni pa v sosednjih državah, največ v Romuniji. Madžarska manjšina v Romuniji (2 milijona) ni imela v času Ceausescujeve vladavine niti temeljnih narodnostnih pravic, kar je bilo vir nenehnih političnih sporov med državama. Več sto tisoč Madžarov živi tudi na Slovaškem, v Vojvodini in karpatski Ukrajini. Takšna razkropljenost po sosednjih državah je za narodno zavedne Madžare zelo boleča. Nič posebnega pa se jim ne zdi, da je v ZDA in Kanadi, zahodni Evropi, Avstraliji in celo Afriki okoli poldrug milijon

madžarskih izseljencev, ki pa so še vedno povezani s staro domovino. Vsako leto obiše Madžarsko okoli 200 000 turistov madžarskega rodu.

Med prebivalstvom Madžarske, v kateri živijo tudi Slovaki, Slovenci, Hrvati in druge manjšine, imajo Madžari veliko večino. Čeprav Romi, najštevilčnejša narodnostna manjšina na Madžarskem, odločilno prispeva k podobi Madžarske v svetu, nimajo v domovini priznanega družbenega položaja. Življenske razmere tega okoli polmiliionskega naroda so daleč od izmišljene ciganske romantike; Romi so žrtve diskriminacije.

Atlas stran 58/59

Reliefno-geološke značilnosti

- Madžarska je v glavnem nižinska dežela, ki jo od severa proti jugu prečkata reki Donava in Tisa
- na zahodnem Madžarskem loči vulkansko-apnenčasto-dolomitno sredogorje nižini Kisalföld (Malo nižino) na severozahodu in Mezoföld na jugozahodu
- najznačilnejši del sredogorja je Bakonjski gozd, ki ga najdemo severno od Blatnega jezera

Bakonjski gozd ter Blatno jezero poiščite na karti v atlasu na strani 58!

- geološko gledano je Bakonjski gozd sestavljen iz vulkanskih kamenin, iz apnencev in dolomitov
- zanj so značilne slikovite soteske med apnenčastim in dolomitnim skalovjem, vijugaste rečice in hrastovi gozdovi
- Kisalföld leži ob reki Rabi in njenih pritokih, Mezoföld pa med Blatnim jezerom (Balaton) in Donavo na jugovzhodu

Omenjeni nižini in reko Rabo poiščite na karti v atlasu na strani 58!

- **Balaton** imenujemo tudi **madžarsko morje**
- s 595 kvadratni kilometri je Balaton **največje jezero v Srednji Evropi**
- **globoko je povprečno samo tri metre**, velja pa za **enega najbolj čistih jezer v Evropi**
- **jezerska voda se poleti segreje tudi do 30 stopinj Celzij**, zato je jezero **zelo primerno tudi za razvoj kopališkega turizma**
- **ob bregovih jezera se poleg tega razprostirajo številni sadovnjaki in vinogradi**

- **bolj na jugu, nad mestom Pečuj (Pecs), je hribovje Meček, osamelec, ki je ostanek udrtega panonskega masiva v nadaljevanju Alp**

Na karti v atlasu na strani 58 poiščite mesto Pečuj in osamelec Meček!

- **vzhodna Madžarska je v svojem večjem delu, ki obsega svet med Donavo in Tiso (Donavsko-tiško medrečje) in svet onstran Tise (Pretisje), izrazita nižina, ki ji Madžari pravijo Alföld (Velika nižina)**

Na karti v atlasu na strani 58 poiščite Alföld in reki Donavo in Tiso!

- med Donavo in Tiso je **precej peščenih sipin, prevladuje pa rodovitni svet s černožjomom na puhlici**
- samo **na severu segajo v nižavje zadnji odrastki Karpatov (Severnomadžarsko sredogorje ali madžarski Karpati, najvišji vrh je Matra-1015 metrov)**

Na karti v atlasu na strani 58 poiščite Matro!

- **odrastki Karpatov so sestavljeni delno iz vulkanskih kamenin, delno pa iz apnenca**

Podnebje

- podnebje Madžarske je **izrazito celinsko z vročimi in suhimi poletji in z ostro zimo ter z močnimi vetrovi**
- **stopnja kontinentalnosti podnebja se povečuje od zahoda proti vzhodu**
- **padavin je najmanj na vzhodu** (največja stopnja kontinentalnosti), **zato so se tam sredi obdelanega sveta ponekod ohranile neobdelane stepe (Puste), ki služijo le za pašo goveje živine in konj**

Reliefno-geološke značilnosti Madžarske

- Madžarska je v glavnem nižinska dežela, ki jo od severa proti jugu prečkata reki Donava in Tisa
- na zahodnem Madžarskem loči vulkansko-apnenčasto-dolomitno sredogorje nižini Kisalföld (Malo nižino) na severozahodu in Mezoföld na jugozahodu

najznačilnejši del sredogorja je Bakonjski gozd, ki ga najdemo severno od Blatnega jezera

- geološko gledano je Bakonjski gozd sestavljen iz vulkanskih kamenin, iz apnencev in dolomitov
- zanj so značilne slikovite soteske med apnenčastim in dolomitnim skalovjem, vijugaste rečice in hrastovi gozdovi

Kisalföld leži ob reki Rabi in njenih pritokih, Mezoföld pa med Blatnim jezerom (Balaton) in Donavo na jugovzhodu

- Balaton imenujemo tudi madžarsko morje
- s 595 kvadratni kilometri je Balaton največje jezero v Srednji Evropi
- globoko je povprečno samo tri metre, velja pa za enega najbolj čistih jezer v Evropi

- jezerska voda se poleti segreje tudi do 30 stopinj Celzij, zato je jezero zelo primerno tudi za razvoj kopališkega turizma
- ob bregovih jezera se poleg tega razprostirajo številni sadovnjaki in vinogradi
- bolj na jugu, nad mestom Pečuj (Pecs), je hribovje Meček, osamelec, ki je ostanek udrtega panonskega masiva v nadaljevanju Alp
- vzhodna Madžarska je v svojem večjem delu, ki obsega svet med Donavo in Tiso (Donavsko-tiško medrečje) in svet onstran Tise (Pretisje), izrazita nižina, ki ji Madžari pravijo Alföld (Velika nižina)
- med Donavo in Tiso je precej peščenih sipin, prevladuje pa rodovitni svet s černo zjomom na puhlici
- samo na severu segajo v nižavje zadnji odrastki Karpatov (Severnomadžarsko sredogorje ali madžarski Karpati, najvišji vrh je Matra-1015 metrov)
- odrastki Karpatov so sestavljeni delno iz vulkanskih kamenin, delno pa iz apnenca

Podnebne značilnosti Madžarske

- podnebje Madžarske je izrazito celinsko z vročimi in suhimi poletji in z ostro zimo ter z močnimi vetrovi
- stopnja kontinentalnosti podnebja se povečuje od zahoda proti vzhodu
- padavin je najmanj na vzhodu (največja stopnja kontinentalnosti), zato so se tam sredi obdelanega sveta ponekod ohranile neobdelane stepe (Puste), ki služijo le za pašo goveje živine in konj